

Наталія Резанова,

кандидат філософських наук, доцент

Національний університет «Запорізька політехніка»

ІННОВАЦІЯ ЯК ФАКТОР СУСПІЛЬНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ

Актуальність даної проблематики визначається прискореними процесами інноваційного розвитку сучасного світу, випереджаючими можливість їх адекватного наукового осмислення. Саме філософське пізнання дає цілісне уявлення суб'єкту про об'єкт, робить можливим пізнання його сутності, родових смислів, оптимізуючи соціальну практику. Володіючи арсеналом пріоритетних можливостей, дозволяє вивчати навіть майбутні фрагменти реальності. Соціально-філософське осмислення інновації як складного феномена позначає необхідність вирішення цілого комплексу теоретичних завдань пізнання сутності явища для досягнення головної мети: «знати, щоб попереджати, керувати, оптимізувати» [4, с.235]. Бо сучасна соціальна філософія – це не просто теоретична система висловлювань і гіпотез. Її досягнення неухильно детермінують і видозмінюють соціальний світ.

При зверненні до історичних коренів, з'ясовується, що спочатку інноваціями називали явища культури, яких не було на попередніх стадіях розвитку суспільства, але які з'явилися на даній стадії, закріпилися в ній як у знаковій формі, так і у змінах способів і результатів людської діяльності. Потім проблематику інновацій досліджувала економічна наука, що вважала інновації основним джерелом розвитку економіки на її певній стадії. Саме в лоні економічної науки дане поняття, починаючи з 20-х років минулого

століття, проіснувало довгий час. У контексті економічної науки під інноваціями розумівся їх окремий вид - техніко-технологічні інновації. Дослідниками підкреслювалася простота досягнення економічного ефекту при впровадженні технічних новинок, підкреслювалася важлива роль науково-технічних змін в господарських процесах і соціально-економічному розвитку як суспільства в цілому, так і окремо взятого підприємства. Економічною теорією поняття інновацій було звужено до їх окремого виду. Цим пояснюється той факт, що в зарубіжній і вітчизняній науковій літературі найчастіше ми стикаємося поки з вузьким трактуванням інновацій, коли у розумінні інновації домінує науково-технічний аспект, що стосується створення та виробництва нової продукції, нововведень у технології, що сприяють стрімкому досягненню комерційного ефекту [1].

Слід відзначити, що наявна увага щодо «інновацій» спостерігається ще в міфах Стародавнього світу, де створення нового й унікального розглядається виключно як акт божественної волі, а на право людей на творчість накладаються суттєві обмеження. Їм відводиться лише роль удосконалювачів, оскільки навіть спроби змагатися з вищими силами за право новаторів безжалісно караються (Прометей). Таке світосприйняття обумовлюється й адекватним стилем соціальної поведінки, в якому для значних змін упродовж одного людського життя майже не знаходиться місця.

Антична філософія є толерантнішою до творців і новаторів. У ній знаходить відбиття дуалізм сприйняття буття античним світоглядом. З одного боку, воно вважається вічним, незмінним і нескінченним (Платон, Демокрит). Йому відповідає творення як божественний і свідомо неосяжний (або осягнений розумом) акт і

підвладне людям удосконалення (мистецтво, ремесло). А з іншого – буття є кінцевим, мінливим і скороминучим (Геракліт, Аристотель). Ініціатором цієї мінливості потенційно може бути людина. Проте свідомо щось змінювати не доцільно, оскільки будь-яка діяльність, зокрема творчо-інноваційна, за своїм онтологічним значенням суттєво поступається філософському пізнанню світу.

Деякі ідеї античних авторів у цій галузі досліджень успадковуються теологічними вченнями Середньовіччя. Так, розвиваючи ідею божественної основи, Августин Блаженний змінює погляди на творчу роль людини у світоустрої. Апелюючи до того, що Бог створив світ і людину за своїм образом і подобою, за подобою творця, і наділив свободою волі (вчинку), він каже не тільки про можливість, а і про необхідність творити історію. При цьому новаторство розглядається з відповідною системою обмежень, як от: сфера застосування (переважно громадянсько-політична історія розвитку суспільства), інструменти (дії релігійного і морального порядку), етико-моральні принципи і догмати віри [1]. Вивільнення від усіх обмежень щодо новацій відбувається в епоху Відродження, коли вищою формою творчості та новаторської діяльності проголошується мистецтво в широкому сенсі. Внутрішня (стосовно людини) природа спонукає особистість до пошуку причин і закономірностей процесу створення нового як в об'єктивній навколишній дійсності, так і в суб'єктивній площині. Проте більш важливим є формування в суспільстві позитивних нормативних оцінок творчої діяльності в будь-яких її проявах.

Паростки осмислення творчості спостерігаємо у представників Реформації. Засновники протестантизму, перекликаючись із схоластами Середньовіччя, розглядають успіхи в господарюванні як Божу нагороду за підприємницьку активність, інноваційність і

ризик. Відповідно наукове, технічне, економічне винахідництво проголошується богоугодною справою, а пасивність і утриманство – гріхом, що карається [1, с. 89].

Соціально-економічне осмислення проблематики нововведень, уже відмежоване від теми творчості та частково позбавлене релігійної підтримки, вводять меркантилісти. Узагальнюючи ідеї та досвід новонародженого капіталізму, ґрунтуючись переважно на відображенні його поверхових форм і концентруючись на варіантах примноження національного багатства, вони під цим кутом зору розглядають і роль державних політичних новацій [3, с.89].

Таким чином, інновації супроводжували людство протягом усієї його історії, однак вони довгий час залишалися за бортом наукових досліджень і стали об'єктом вивчення порівняно недавно, на межі XIX-XX століть. Саме до цього часу відноситься поява категорії «інновація» і його подальша розробка та семантичне збагачення. Інновація (від пізньолатинського *innovatio* – новація, нововведення) в широкому сенсі слова означає новий спосіб щонебудь робити. Поняття інновації включає в себе відкриття - приріст знання і винахід - новий спосіб використання існуючих знань. Вперше термін "інновація" почав використовуватися в антропології та етнології в XIX ст.. і спочатку означав процес введення елементів однієї культури в іншу.

Розрізняють п'ять основних стадій процесу прийняття інновацій:

- 1) стадія обізнаності - індивід знає про нову ідею, але не має достатньої інформації про неї;
- 2) стадія інтересу - індивід зацікавився ідеєю і шукає додаткову інформацію;

3) стадія оцінювання – індивід приймає рішення, оцінюючи користь від нововведення в сьогоденні і майбутньому;

4) стадія апробування;

5) стадія засвоєння [4, с 242].

Економісти, у відповідності до теорії наслідування французького соціолога Г. Тарда, розглядають процес поширення нововведень як імітацію господарюючими суб'єктами нових вдалив рішень у процесі соціального навчання. Як показало моделювання процесу поширення нових технологій, новатори відкривають нові технології, але їх реакція залежить від вибору імітаторів. Найбільш важливим є вибір, який здійснюють ранні імітатори. Чим більше число піонерних імітаторів, тим вище ймовірність домінування нової технології. Звідси і можливі стратегії поведінки носіїв інноваційних ідей: стратегія піонера; стратегія "потяга"; стратегія "і я теж" [2, с 30].

Інновації не можуть бути зведені до створення нових наукових знань. Навпаки, вони представляють різносторонній (багатогалузевий) процес, що включає виробництво, придбання і розповсюдження нових знань, експериментування з новими комбінаціями знань, розробку і проектування нового продукту і технологічного процесу, копіювання та адаптацію існуючих інновацій та інше. Нові наукові знання не будуть автоматично призводити до посилення інноваційної діяльності. З іншого боку, для інновацій не завжди необхідна поява нових наукових знань.

Інновації – неоднозначний і вельми невизначений процес. Копіювання невизначеності шляхом збирання додаткової інформації та знань можна розглядати як невід'ємну характеристику інноваційних процесів. Тому інновації не можна розуміти як раціональний процес з ясною послідовністю етапів.

Навпаки, слід враховувати складний механізм зворотного зв'язку. У таких нелінійних процесах окремі інноваційні діяльності можуть стати як причиною, так і результатом, наслідком і передумовою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Геець В. М. Інноваційні перспективи України: монографія. Харків: Константа, 2016. 272 с.
2. Завгородня О. О. Теорія інновацій: проблеми розвитку і категоріальної визначеності. Електрон. чит. зал ПУСКУ [Електрон. ресурс].
3. Економічна теорія. 2016. N4. С.27-39.
<http://catalog.uccu.org.ua/opacunicode/index.php>
4. Сандига О. І. Соціальні інновації та процеси самоорганізації в сучасному суспільстві . *Мультиверсум. Філософський альманах*: Зб. наук. праць / Гол. ред. В.В. Лях. Вип. 37. Київ: Український центр духовної культури, 2022. С. 144-154.
5. Резанова Н. О. Соціально-філософський концепт інновації як фактору суспільних перетворень. *Гуманітарний вісник ЗДІА*: Зб.наук.праць. Вип.55. 2013. С.235-247.